

Haavardsholm vil bryte tausheten

108883

– Jeg har tenkt å sende Jens Chr. Hauge et dedisert eksemplar av denne boka. Men jeg venter til 8. mai. Det sier Espen Haavardsholm om «Taushetens pris – et essay til frigjøringsjubileet», som utkommer fredag.

I den knapt 100 sider lange boka tar Haavardsholm for seg en rekke temaer og personer som han har behandlet også i tidligere bøker. Aksel Sandemose, Kai Holst og forfatteren Martin Linge blir forsøkt satt inn i en sammenheng der den maktfulle, fulle alliansen mellom Ap-toppen og etterretnings- og overvåkingstjenesten ble bestemmende for både livsløp og ettermæle. Det samme gjelder så ulike personligheter som ørkenen Haavard Haavardsholm, Agnar Mykle, Helge Krog, Tor Jonsson og Jens Bjørneboe. Alle er de personer og skjebner som, ifølge Espen Haavardsholm, sto i veien for og i motstrid til den sterke tausheten, fortiet og hemmeligholdelsen som preget norsk offentlighet i hele etterkrigshistorien. Jante-hatet mot de som er annerledes gjennomsvart også makteliten i det norske samfunnet, skal vi tro Haavardsholm.

Trådder

– Dette er tanker og spørsmål jeg har gått med siden jeg skrev boka om forfatteren min, den norske krigshelten Martin Linge. Til dels prøvde jeg å skrive det av meg i fjorårets halvdokumentariske roman, «Ikke søkt av sol», som blant annet handler om skjebnen til etterretningsmannen Kai Holst. Men frendeles satt jeg med førstehåndskunnskap om forholdet mellom det skjulte og det åpne Norge, kunnskap og trådder jeg gjerne ville samle og forsøke å se helheten i.

– Hva er det egentlig du mener er blitt hemmeligholdt alle disse åra? Hva var det som skjedde?

– For å svare på det, må man ta utgangspunkt i at de som bygget opp Etterkrigs-Norge, var folk som var trent i motstandsarbeid mot nazistene. Det betyr at det ble etablert tette nettverk, som etter krigen ble brukt til å ivareta den nære forbindelsen mellom Arbeiderpartiet og etterretnings- og overvåkingstjenesten. Dette er ting som for lengst er blitt grundig dokumentert.

For meg har det vært viktig å trenge bak disse nettverkene og inn i denne overvåkingskulturen. Hvorfor ble forfølgelsen og mørkleggingen så massiv og tausheten så total?

Krøplinger

Taushetens pris er blant annet at når man ønsker å redigere sannheten, dele den opp i porsjoner, så går det i lengden på troverdigheten løs. Det rammer store deler av krigsgenerasjonen, min foreldregenerasjon. De har valgt tausheten, mange av dem har vært redde for å fortelle hva de vet om politisk overvåking og forfølgelse av annerledes tenkende. Denne blandingen av lojalitets-

ESSAY: Espen Haavardsholm har skrevet «Taushetens pris», et essay om det norske frigjøringsjubileet.

band fra krigens dager og etterkrigstidas fortellinger har preget også min generasjons forhold til våre foreldre, og lagt en ekstra avstand mellom oss.

– Fra Jante kommer det bare krøplinger og mordere. Det Sandemose-sitatet bruker du som et bilde på det norske og skandinaviske samfunnet på 1950-tallet?

– Det er et kjernesitat i den forståelse at skammen, mistenksomheten, frykten og mistroen til det som er fremmed og annerledes ble mye sterkere i de første tiåra etter krigen. Jeg tror at forfølgelsen, overvåkingen og hviskekampanjene mot

de politisk opposisjonelle her hjemme skal ses som del av den samme mentaliteten som gjorde det mulig for det norske samfunnet å knekke en forfatter som Agnar Mykle. Og for den saks skyld Tor Jonsson og Jens Bjørneboe. Det framstår som et stort paradoks at arbeiderbevegelsen, som opprinnelig er en folkelig frigjøringsbevegelse, i etterkrigstida ble den fremste eksponenten for en slik småborgelig, rigal menningsterror.

Jens Chr. Hauge

– Du unnlater ikke å peke på Jens Chr. Hauge, Milorg-leder

og mangeårig statsråd, som en nøkkelperson i denne sammenheng?

– Hauge vet alt som er å vite om hva som skjedde i Norge under og etter krigen. Han har hatt en enestående maktposisjon helt fram til våre dager, en maktposisjon som har gjort det mulig for ham å redigere historien slik han selv helst vil se den. For meg virker det som om alle som hadde posisjoner i den norske arbeiderbevegelsen sto i gjeld til Hauge og fryktet ham. Til og med Haakon Lie holdt kjeft når han fikk beskjed om det fra Hauge.

Nettopp nå, når vi for sann-

synligvis siste gang skal markere et frigjøringsjubileum med deltakerne selv til stede, burde tida være inne for at også Hauge forteller det han vet. Taushetens pris kan likevel ikke bli høyere.